

דף הרחבות לנושא –

הלכות בישול – (שיעור 4)

הנחה כנגד האש והחזרה

שיעור 16

❖ **האם המשנה ברורה הכריע בטעם גזירת חז"ל שמותר להניח רק כנגד המדורה?**

בשיעור למדנן מחלוקת ראשונים בטעם תקנת חז"ל שאוכל יונח רק כנגד המדורה בשבת – לפי הרשב"א והר"ן – הטעם הוא משום שנראה כמבשל. לפי הרא"ש ובעלי התוספות – שמא יחתה בגחלים. כיצד פסק המשנה ברורה?

משנה ברורה סימן שי"א ס"ק צב

הטעם דכיון שכבר נתבשל שוב אין בזה משום חשש בישול ומיהו על האש ממש, אסור מדרבנן מפני שנראה כמבשל אבל בזה שמעמידו כנגד המדורה שאין דרך בני אדם ברוב פעמים לבשל כך אפי' איסור דרבנן ליכא [הרשב"א]

משנה ברורה סימן שי"א ס"ק צד

נקט נגד המדורה ולא אצל המדורה להורות שצריך להרחיק קצת מן המדורה ולכן לא חיישינן שיבוא לחתות באש דכיון שהצריכו חכמים להרחיק קצת, אית ליה הכירא ולא אתי לחתויי [הרא"ש] בס"ק צב ציטט את דברי הרשב"א, בס"ק צד ציטט את דברי הרא"ש. היה מקום לומר שהמשנה ברורה בחר להביא את שני הטעמים, מכיוון שאין נפקא מינה להלכה ביניהם. אך בסוף הדיבור הראשון, בו ציטט את טעמו של הרשב"א, הוסיף –

משנה ברורה סימן שי"א ס"ק צב

ועיין מה שכתבנו לקמיה בשם הרא"ש, שסובר דסמוך למדורה גם כן אסור אלא צריך להרחיק קצת

המשנה ברורה הצביע כאן על נפקא מינה! לפי הרשב"א, ברגע שלא נראה כמבשל אין איסור. לכן, אם מניח בצד האש, אפילו קרוב מאוד באופן שמתחמם באותה מידה כמו על האש, לפי הרשב"א אין איסור, מכיוון שלא הניח במקום שאנשים מבשלים. לפי הרא"ש, שהחשש הוא שיחתה, צריך שיונח במקום שהתבשיל לא יתחמם באותה המידה! לאור זאת מפתיע שהמשנה ברורה לא הכריע באופן ברור בין הטעמים. כדברים הללו העיר החזון איש (אורח חיים ל"ז י"ד).

❖ **האם אפשר לומר שאדרבה – אין חשש חשש חיתוי בגחלים בכיריים גז, בהם אין גחלים?**

יש שתי סיבות לטעון שבכיריים שלנו לא שייכת גזירת חיתוי בגחלים –
1. חיתוי בגחלים הוא חיתוי חומר הבעירה הקיים. אין גזירה שמא יזרז את כניסת חומר הבעירה שעדיין לא נמצא במדורה. אם כך, האם כיריים ששורפות גז כלולות בגזירה?

שו"ת פנים מאירות חלק א סימן פד

ראיתי שנותנים הסיר של תה סמוך לחשיכה על כסוי הברזל, ונותנים תחתיו משקה חריף שקורין שפירטוס (ספירט), ונותנים פתילה לתוכה, ודולק כל הלילה עד למחרתו ביום השבת, ולוקחים ע"י גוי הקדירה מעל האש, נראה דזה איסור גמור הוא דזה הוי ממש שיהיה על גבי כירה וכופח דאינו גרוף וקטום דאסור ... ואין לומר דאין שייך כאן חיתוי דאין כאן גחלים אלא משקה הדולק, דהא חזינן דכש ממרסין בתוך המשקה, הלהב עולה יותר, ויש לחוש גם כן כמו בחיתוי. על כן נראה ברור דזה איסור גמור וחייבים חכמי הדור למחות בידם כנלפע"ד:

הפנים מאירות פסק שזירה הבאת חומר הבעירה לאש כלולה בגזירת חיתוי בגחלים.
אך המהרש"ג פקפק בדבריו –

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן לב אות ג

אולם בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' נ) כי לפקפק בזה על הפנים מאירות הנ"ל, שאסר בלי שום ראיה, שהרי י"ל שבנפט וספירט שלא גזרו חז"ל אין לנו לחדש גזירות מדעתינו, ואפשר דדמי לכירה שהסיקה בקש ובגבבה שיש שם שלהבת ואעפ"כ לא גזרו שמא יחתה, ומ"מ סיים: שנראה שקשה לסמוך על סברא זו בלבד נגד ד' הפמ"א שמדמה דין ספירט לכירה שהוסקה בגפת ובעצים, דחיישינן שמא יחתה. עש"ב.

2. דרכה של מדורת גחלים לדעוך, ועל כן יש חשש שיתפתה להשיב את המדורה למצבה הקודם ע"י חיתוי.
אך לא מצינו שחששו חז"ל שירצה עוצמת אש גבוהה יותר!

שו"ת יביע אומר חלק ו - אורח חיים סימן לב אות ג

כתב הרה"ג ר' יוסף גרשון הורביץ (סבא רבה של הרב כרמל) בגידולי ציון חלק ט' (סי' יא), שדוקא בגחלים שדרכם לדעוך מעט מעט גזרו שמא יחתה, משא"כ בפתיליה של נפט שאין הדבר מצוי שישתנה מצב החום אין לחוש לשמא יגביה הפתילה להבעירה יותר.

הרב עובדיה מסיים ברשימת המחמירים – הגאון מבריסק, הגרי"ש אלישר, הגרי"ח זוננפלד, הציץ אליעזר (חלק ז סימן י"ז אות ג).
למעשה התקבל המנהג להחמיר. וכך פסק הגר"מ פיינשטיין -

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ז סימן עד אות כה

בתנורי געז /גז/ שלנו כשברז הגעז פתוח לגמרי ואי אפשר עוד להגדיל האש האם צריך בלעך לשהיה, דמוכח דלשמא יכבה לא חיישינן גבי מבושל וגבי בשר גדי ועוף.
תשובה: יש להצריך בלעך גם כשפתוח הגעז לגמרי –
חדא – דאף אם ליכא שום חשש צריך מטעם לא פלוג.
ועוד, דאף שלכבות אש של עצים שצריך לזה מים לא גזרו, אבל לכבות אש הגעז, שהוא בקל, יש לחוש
ואף אם נימא דליכא כבוי כלל בגעז, ומ"מ איכא למיחש שמא יקטין הגעז ואח"כ יחתה, שלכן יש להצריך בלעך בכל
אופן.

הגר"מ פיינשטיין נתן שלוש סיבות להחמיר –

1. לא פלוג – חז"ל אסרו על אש בוערת, ולא חילקו בין סוגי חומרי הבעירה.
2. אמנם לא גזרו שמא יכבה, אבל זהו מפני שבעוד כיבוי מדורה דורש התעסקות משמעותית, הנמכת או כיבוי האש שבכיריים שלנו זה מעשה שאדם עשוי לעשות בלא משים.
3. הגר"מ רומז כאן לדיון אחר שהוא דן – האם הנמכת הגז נחשבת כיבוי. הרי הוא לא מכבה דבר – הוא רק מאט את קצב הגעת הגז ללהבה. הוא אומר שגם אם זה נכון, הגברת כניסת הגז היא ודאי גרם של שריפה, ויש חשש שאם ינמיך את הלהבה, בהמשך יהיה לו צורך להגבירה שוב, כמו שקורה רבות בבישול שלנו.